

ХЕРМАН ХЕСЕ ДОМ НА МЕЧТИТЕ

Превод от немски: Недялка Попова, 2006

chitanka.info

ПЪРВА ЧАСТ

Минзухарът прецъфтя, кокичетата изчезнаха, в очакваната плаха късна пролет цъфтеше единствено магнолията. От едрите листа на леко сребреещата зеленина на старото окръглено дърво се носеше песен на кос, а чистите бели цветове поглеждаха кротко и отчуждено като красиви, болнави деца. Магнолията цъфтеше празнично сред малката овална поляна, над нея приветливо стоеше слънцето в сводестия навес откъм южната страна на ниската рушаща се къща със сиво-зелена мазилка, кръгъл покривен свод и с тесния керемиден край на покрива, почиващ във влажната синева на широката веранда, стотици пъти страстно обгърната от клоните на голямата глициния. Но всичко дълбоко и съкровено, приютено в зеления ѝ оголен връх и короната, високо надрасната от закрилящия я бряст, който със старите си посивели клони се простираше над целия покрив, отстрани чуждоземните бели борове с тържествените и пресметливо оформени пирамиди на дългокосите си клони, по които миналогодишни и новоизбили шишарки дъхтяха на смола в топлината, а в петнистата сянка малки дърволази и горски зидарки пъплеха по дебелите червени стволове ту сиви сенчести, ту проблясващи като благородни камъни.

Тревистата площадка с магнолията, хвойната и розите се простираше между къщата, бряста, белите борове и дебело преплетените в гъсталак високи люлякови храсти, пазени от праха и ветровете на света — една зелена съкровищница. Тя бе открита единствено към юг; там градината преминаваше надолу стъпаловидно в малки тераси, склонени към слънцето. Зад тях широка и зелена се разстиляше вълнистата земя на пасището, по неговата открита плоскост се виждаше дълга, капризно лъ-катушна линия от широко разклонени дъбове — границата на съседното имение. Зелената ливада граничеше с невидима речна долина, а отвъд се простираше зелено гористо възвишение в дълги, спокойни линии, а зад тях нова верига от зелени височини, вече синкаво замъглени, а по-нататък съвсем сини, с високо огрени, проблясващи голи скали, една стръмна предпланинска

верига. И отвъд тази трета линия, безкрайно далеч и високо сред движението на облаците се извиват сънно обагрени снежни планини, многонадиплени, озарени в приглушена и отдалечена действителност, един лишен от спомени, блед, призрачен свят, обаче по-истински и по-разбираем от всичко близко.

Старият стоеше до розовите храсти; беше време те да се привържат. Пъхнат в колана на зелената престилка той носеше дълъг сноп светло лико, а в ръката си ножица. С колебливи пръсти търсеше и избираше от кафеникавите бодливи клонки, грижливо отрязваше изсъхналите връхчета и ги събираше в плитка кошница. Късната слънчева светлина топла падаше с коси лъчи между носещите пъпки на високите храсти люляк, леска, старият очакваше мига, сега той остави настрана кошницата и ножиците, пристъпи към тъмната страна на малката поляна и започна едно просто вечерно тържество, като стоеше тихо в стичащия се слънчев огън и се заслушваше в магнолията. Тя държеше своите бледи, бели цветове още отворени, дишаци и от най-високите клони напред се лееше наситена късна светлина и вечерната червена заря лесно скочи върху всеки цвят. Уморено, бялото гореше в родна нежност и за минути над омагьосаното дърво се задържа един магически воал, тънък и призрачен, и всеки блед цвят гледаше кротко и топло от нежната чашка, със събудена душа празнуваше своя малък плах празник.

С притихнали очи бащата на цветята приветливо и изследователски наблюдаваше скромното чудо, на него всеки цвят, почервенявайки, изпращаше до сърцето своя вечерен поздрав като поруменяваше и с чувствително съучастие дишаше ароматите на настъпващия сезон, долавяше по усет своята напрегната готовност и сладостното, трескаво развиващо тръпки на очакване на нетърпеливите зародиши.

Светът е станал по-малък — мислеше той с едно сияние от усмивка. Този стар човек цял живот беше в хиляди дейни отношения, заемал високи длъжности и бе пропътувал света, винаги отново бе съхранявал в сърцето си копнежа както Гъоте да обхване заедно в сърцето си всичката слънчева светлина и всички морски брегове, всички мечти; сега той се бе намерил ограничен в тясната площ на своята градина, където дървета и треви, храсти и лехи му бяха близко познати и собствени, обграждани с грижи от него, измислени и

създадени пак от него, оформени и ръководени живеят, а изобилието им не бе ограничено, една леха с рози беше по смисъл и идеи толкова малко неизчерпаема, колкото морския бряг и широкия свят. Да притежаваш всичко, беше ограничение, да разбираш всичко, бе отказ и да трябва да се откажеш от всичко, той търсеше обяснение в човешката усмивка и в молитвената вглъбеност.

Неандер бавно крачеше около лехите, чак до мястото, където между храстите алеята бе посипана с чакъл, а те я обграждаха плътно, изведнъж стигаше до каменната стълба, след което преминаваше в долната градина. Там небето и безграничният простор проникваха в тясното световно пространство на обраслия с храсти кът и през градини, дървета, храсти, поляни, зелени и сини планински вериги погледът се възправяше надалеч срещу проветривия свят, на чиито край далечни и достойни се издигаха Алпите. Същата светлина, която озаряваше бедните цветни сестри на магнолията, сега там се лееше нашироко, със същото вълшебство на приоблачните и снежни планини. Извън вечерния свят на поляните и планинските гори, диамантена, планината гореше в неземно вълшебство. Приказни постройки от стъкло и благородни камъни, от блуждаещи светлинни огънове, пронизани, несвързани със земята, а високо над омарата на далечината искрящи планински била, братски свързани с приоблачните върхове.

Старият бе навестяван от често премислени разсъждения. Някога търсещ вечното спокойствие на духовното сграбчване, далеч в чужда част на света, при бързи жадни пътувания, все пак почти целия си живот той бе прекарал сред тези планини, тяхната красота и загадъчност бяха сродени с неговата душа от ранната му младост. На разделението и моралната задръжка в собствената му душа, където копнежната борба по Севера и Юга бе станала средище на всяко движение, както в историята на човечеството.

Отвъд, зад вълшебната стъклена стена, той знаеше, че се простира красивият рай, там и животът течеше добър и лек, в придобито невинно богатството растеше с детинската естественост на прелестно цвете, което Северът раждаше само с болката на копнежа и бездните на разсъждаващата упоритост. Но северната красота звучеше по-интимно и разтърсващо и се развяваше по-смело в божествена опияненост.

Неандер отново обхвана с поглед многоцветните мерзелеещи се в далечината върхове на своя вътрешен живот. Той стоеше на страната на Севера, стоеше на страната на отказа, на страната на неутолимия копнеж. Но борбата беше задрямала. Откакто бе прекрачил на жизненото поприще средата и стигнал навътре в долината на дългите сенки, неговите мисли се бяха отказали от бягството пред смъртта. Откъде идваше той и накъде отиваше, му се струваше една и съща страна. Примамливите гласове на живота, който още от детството му всеки ден го зовеше и бе тласкал крачките му напред и все напред, постепенно за него бе станал глас на смъртта, той викаше отвъд, а последиците не биха били по-малко хубави, отколкото странни. Живот или смърт — просто само имена, но примамващият глас беше налице и пееше, и привличаше, и му казваше да крачи в добрия такт на дните, а пътят водеше към родината.

Откъм далечината го облъхна вечерното дихание на езерото и поде песента на тръстиката. Нощта зовеше деня, денят зовеше нощта, вечно се разнасяше диханието на Бога.

С внимателен поглед старият мъж наблюдаваше, връщайки се назад от цветната небесна далечина към близкото, своята градина. Той не я виждаше в нейната моментна действителност. От много години с дърветата и храстите го свързваше едно мило общуване. Онова, което беше тук и растеше на тази малка, обработена площ между къщата и ъгъла с люляковия храст, този зелен градински остров, той не можеше да бъде достигнат от ничий поглед, всичко тук беше премислено и пожелано от него, по-нататък достроено върху предприетото и никога незавършено, нещо повече, изпълнено от избликващите идеи и осъществявания за бъдещето. Че в ъгъла между леската и люляка високите диви рози люлеят дълги вейки, че под ресите на цъфтящата върба пълзи тъмният плътен бръшлян, че между накъдрените вейки на глицинията само нежните островръхи листенца на черния бъз можеха да се извиват, това бе негово дело и то беше не само красиво, то бе възникнало в прежните години от стотици грижливи градинари мечтатели, живо в бавен избор и ред. Там, където сега през тънки клони свободно се виждаше небето, там Неандер знаеше от листа и цветове, от плодове и увивни растения много красиви въодушевени неща за май, за юли, за септември да израстват и да чакат: плодовете на скоруша да висят блестящи в синевата, от най-тъмната зеленина да

се разгарят червените цветове. Кът на пчелите и място за отдих на пеперудите подготвено за всички годишни времена, интимни приятелства на растенията, щадени и покровителствани от човешка ръка. Лятна утринна зора и тежка августовска нощ, априлски следобед и есенна вечер намират тук и там своето любимо място и рамка, готови, а в малката оранжерия не зеленее никакво мъничко семе на растение, което вече не е било разцъфнало и раззеленено в мислите на поета на градината, като светло петно или сенчест кът, като наситени червени цветове там и тук, това беше неговата длъжност, тя беше предопределение.

Но по-дълбоко и по-съкровено старецът живееше в своите зелени мечти, познати и разбираеми само нему; в градината и навред се кореняха спомени и символи на неговия интимен живот от панихиди и жертвоприношения за благодарност, възпоменателни знаци на младостта и тълкуващи далечното предчувствие за смърт и завръщане. Как така през времената той започна по-интимно да чувства годишните сезони в живота на градината, усещаше тези хилядократни живи създания на човешката ръка като изображение на себе си самия сякаш тайнствено творение и душа. Тука се бяха преобразили и умрели мечтите за живота, тук бе започнала божествената служба и се полагаха грижи за чувството на вечност и където за чуждото око се извисяваше само един красив връх на дърво, стоеше чудесен храст, там за него, за поета, продължаваше да живее незабравимо битие и борби, търсене и преодоляване. Както някой самотен властелин в далечните вълнения на хората и в техните блага открива последиците и плодовете, своите мисли и планове, така приятелят на градината чувства всеки растеж, всяка тиха случка в своето кротко царство като ехо от далечното плодотворно трептене на собствената душа. Очаквайки, Неандер седеше на ниската стеничка с поглед към планините. Вече имаше хладни вечери и влажна далечна синева, зимата и предпролетта бяха преодоленни и пред погледа на стареца отново се простираше една нарастваща година, една богата на предчувствия градинска година: астри, люляково време, розови клони над бялата стена!

Силни стъпки кънтяха по пътя откъм къщата. Неандер се изправи, за да се устреми насреща, там стоеше свеж и усмихнат

вторият му син, с шапка в лявата ръка, и пое ръката му, която той с нежно страхопочитание държеше здраво.

— Ханс, ти вече си тук!

— Да, татко, един ден по-рано, отколкото ви писах. Мама не намерих, отишла е в града. Добре ли си, татко?

— Всички сме добре, Ханс. Аз може би съм малко поостарял, но ти ще видиш, мама е още толкова млада както винаги.

— Ах, и нашата стара градина! Магнолията цъфти, забелязах веднага. Тук ти все още си толкова прилежен — вярвам, че през целия си живот никога не съм мислил за тебе, без да си представям, че си в градината при розите или с лейката. Толкова е красиво тук, по-красиво, отколкото го знаех. В света вече няма такива градини.

Ханс Неандер постави крак върху стеничката и зарадван се огледа наоколо.

— Не е съвсем вярно — каза бащата, — хората като нас смятат така с добро сърце, ала тук в страната за съжаление ние не сме градинари. Човек трябва да види как японците разбират това. Но за теб тукашното е детство и роден край и всичко е красиво и съвършено.

— Аз възприемам всичко съвсем сериозно — извика Ханс, — ти си оформил толкова забележително правилно дърветата и живо си разпределил лехите, и всичко си съчетал, наистина не вярвам, че би могло да се направи по-добре.

— Понеже не виждаш грешките, момчето ми. Например там долу до павилиона между акациите аз съм насадил няколко самодивски дървета и с това съм развалил цялата красива лиственица. Дръвчетата пораснаха преди да забележа това и сега в разгара на лятото те се издигат в небето обкичени с червени плодове и би било жестоко отново да ги отстранявам. Но за самите акации би било много, много по-красиво и правилно. Така стоят нещата и с други още, навсякъде. Не е лесно да се засади една добра градина. Толкова трудно е, колкото да се управлява държава. Човек следва да реши да обича и несъвършенствата, иначе ще бъде измамен. Ти би постигнал това по-добре от мене. Знаеш ли, ако някой поиска всецяло да изследва трудната история за свободата на волята, тогава той трябва да започне усърдно с градинарството. Не само че никой храст не расте просто така, както ти си намислил за него. Не, едва след години виждаш, че ти не си избрал свободно храста и не си го засадил; зад това се крие

нещо: неосъзнато желание, спомен, някаква принуда. Същото се случи и със самодивското дърво. Тогава си мислех, че избирам, защото ми се струваше, че по ръст и листа ще си подхождат с акациите. Едва много по-късно се сетих, че исках да имам дръвчетата просто защото тяхното местонахождение в разсадника, откъдето ги купих, ми напомни за един кът в градината на моите дядо и баба. Тогава, когато тръгнах за фиданки, съвсем не бях решил да купувам скороуши. Едва там, между младите стъбла, изведнъж намерих спомена за дядовата градина и част от родния край на детството и затова купих дърветата. — Той се усмихна тихо. — И при това дори не знаех дали действително самодивските дръвчета събудиха моя мил спомен. Тогава го тълкувах така. То обаче трябва да бе нещо съвсем друго, един дъх или осветляване на нещо, може би особен облак пред слънцето. Но си мислех, че са били самодивските дръвчета, и ето, вече стоят от двадесет години и са пораснали.

Ханс с удоволствие слушаше доверчивия достопочтен глас и не мислеше за отговор.

— Е, да — каза той бавно, — аз също вярвам, че ние винаги, потънали в спомени, се измъкваме от един гъсталак и живеем и чувстваме. Навярно всичко, което наричаме своя душа, не е нищо друго освен нанос от мрачно споменно богатство. Не съм мислител и се радвам, че не ми е потребно да тъна в размисъл и върху това. Но тъкмо след като бях минал през къщата и излязох отзад на площадката, посипана с дребен чакъл, видях кладенеца и изведнъж също ме завладя такъв един ранен спомен. Не зная дали още можеш да си спомниш за това. Бях на пет или шест години и играех в двора при бряста, тогава стана твърде досадно, ти ме извика при себе си и каза: нека сега съм бъдел послушен, тогава ще ми покажеш нещо забележително. И откъсна един голям лист латинка и го потопа в коритото на кладенеца, аз с незабравимо удивление и очарование видях как широкият лист се покри изцяло с гъсто течно сребро. Дълго време можех отново и отново да се занимавам с това чудо и се чувствах толкова странно доволен, изпълнен от детско блаженство и дълго време ми се струваше, че такъв един лист от латинка във водата е най-красивото, което го има на този свят.

Старият поклати побелялата си глава насам и натам и погледна отвъд побледнелите планини към още кафеникавите и проблясващи в

синьо и червено облаци. Той посочи натам един продълговат сив облак, протегнат пряко през хоризонта да проблясва в стотици цветни оттенъци като шията на гълъб.

— Ние седим — извика старецът с усмивка — и бърбим, но ти идваш от път и в края на краищата си гладен. Или може би предпочиташ чаша вино. А и още нищо не си разказал, не сме се виждали половин година. Сега си станал един вид чиновник?

— О не, татко, правителствен майстор строител е просто една титла, аз естествено оставам самостоятелен и не търся никаква служба. Но чаша вино ще изпия с голямо удоволствие. Имаш ли още от елзаското?

Те влязоха в къщата и отведк към завърналия се у дома заприиждаха спомени от детството и времето в родния край. В трапезарията на голямата маса с лисков плот в кристално шише блещукаше светложълто вино. Ханс седна там, отпи глътка вино и доволен хапна залък хляб.

Усмихнат до него седеше баща му със своята странно ведра старческа свежест и бели коси, от стените гледаха добре познатите картини: холандският букет от карамфили и малката мадона от Италия, на перваза на прозореца стояха стръкове здравец, през полуотворения люк редом от кухнята се чуваше, че момичето режеше и стържеше нещо на дъската. Ханс възприемаше всичко дълбоко, с благодарност и блаженство: завръщането у дома, прелестна буря от спомени, близко познатите стаи, аромати и сред ясният роден свят тих и сам бащата, зарадван от неговото завръщане, все пак здрав и несмутим в своя вътрешен свят, останал непроменен.

— А какво прави Алберт? — попита майсторът строител, като се облегна назад в креслото. — Виждате ли се често?

— Не — каза Неандер колебливо, — понякога той прекарва една вечер при мама, а после в неделен ден винаги идва на обяд у нас. Някак ми е трудно да беседвам с него; по това разбирам, че съм остарял. По-рано често двамата водехме дълги разговори, на мен ми беше интересно да го следвам в неговите мисли, той наистина е самостоятелна глава. Но неговата митология за мен всякога е оставала чужда, вината може да е моя. Аз не ценя нищо по-високо от набожността, ала Алберт винаги остава еднакво догматичен. Вече е забележително как с годините това се проявява. Семейството на мама,

разбира се, беше съвсем пиетистко, толкова малко обаче тя самата. Това е унаследил само Алберт. Е, сега вече го знаеш. В работната си стая той дори е окачил по стените изписани мъдрости. Иначе е добър, верен човек и много се съобразява с мен. Всъщност вие двамата водите ли кореспонденция?

— Не, само рядко си пишем за рождени дни и изобщо. Впрочем за мен той винаги е имал по-голяма прилика с тебе, отколкото с майка, също и външно.

— Наистина? Може и да е така. Но когато Алберт беше малко момче, всеки намираше, че той прилича на мене. Разбира се, не с толкова голяма прилика, каквато между тебе и мама. При това той, естествено, следва моя начин да живее повече в мислите си, отколкото в действителността. Само склонността към фанатизъм, каквато видимо има, не мога да открия у себе си. Може би също е илюзия.

— Не, татко, положително не. Ти си толкова свободен, от теб съм научил всичко, което зная за свободата. Все пак Алберт може би е малко педант, малко даскал, на мен всякога ми изглеждаше премного странно, че той трябваше, въпреки всички очаквания, да стане гимназиален учител. А ти, татко, ти си човек на изкуството, всецяло художник. Не че Алберт би бил по-учен или по-мъдър, о не, но при тебе от мислите ти винаги възниква картина, нещо красиво и достойно за обич.

Старият господин приятелски кимна към сина си.

— Но все пак твоят брат има вкус — каза той бодро. Ханс, ти ще трябва да положиш много усилия, ако някога искаш да ми доведеш една по-хубава снаха.

— Ох, тези усилия искам да ми доставят удоволствие. Но е вярно, че Бети е изискана, интересна жена. Жалко, че човек трудно може да я опознае. Отначало я смятах за високомерна, тъй като тя винаги остава толкова мълчалива и студена. Но това е заблуда. Ала тя все още ми е чужда.

— Това беше голяма заблуда — потвърди старият с топлота. — Бети е тъкмо противоположното, тя е скромна и почти смирена. Ако не бе толкова красива, хората биха я опознавали по-добре. Тя остава скрита зад своята хубост. Потиска я и това, че няма деца.

— Да, това е жалко. Но още могат и да се появят.

Изведнъж Ханс скочи, той чу външните врати да се отворят. В полутъмния коридор го изненада прибиращата се майка и той я прегърна.

— Мамо, мамо!

ВТОРА ЧАСТ

Изправена и свежа майката седеше край масата, високата бронзова петролна лампа гореше с тиха, жълта светлина, вечерята беше изнесена и Ханс бе запалил цигара.

— Татко вероятно отново ще се разори — попита той и погледът му с удоволствие се задържа в лицето на майката как тя с високо вдигнати вежди и широко разперени ръце се стараяше да вдене иглата си.

Когато тя свърши, усмихна се към Ханс, но веднага отново се замисли.

— Вярвам, че няма — каза тя и замълча. Известно време шиеше, после остави работата си настрана и стоя с лакти опрени на масата. Ханс обаче се радваше на всяко нейно движение, на нейната здрава, изправена стойка, на дългите ѝ бели ръце, на светлосивата копринена рокля с малки плисирани маншети.

— Как намираш татко? — попита тя неочаквано.

— О, съвсем както обикновено. Той изглежда чудесно. Аз го заварих в градината при розите.

— Да, той се чувства добре. Само е станал по-тих. Не намираш ли? За какво говорихте?

Ханс се замисли. Той веднага схвана какво имаше предвид тя.

— Той беше истински разговорлив. Ставаше дума за акациите и за самодивските дървета. Никога не бях почувствал толкова ясно колко странно татко се е сраснал с всичко това. То е като приказка, татко е вълшебникът и по тайнствен начин в нея.

— А той разпита ли те? За твоите изпити, за работите ти, за твоите приятели?

— Това не, не, ала аз и не очаквах. Все пак забелязах, че моето идване го зарадва. Татко никога не се е интересувал особено силно от онова, което не спада към неговия по-тесен кръг. И сам го е казвал. Ние говорихме за Алберт и тогава той смяташе, че и на него му върви

както на баща ми, че живее повече в мислите си, отколкото в действителността.

Майката кимна, вгледана в светлината на лампата.

— Това е вярно — каза тя и затърси думи, — всякога беше така, но с времето стана по-силно. Татко има нещо свое, нещо от присъщото на особняка и то е съвсем добро. През последните години обаче той се чувства толкова самотен. Почти целия ден прекарва в градината или в оранжерията и с неудоволствие допуска да бъде обезпокояван там. Понякога аз мога да помагам за цветята и да остана там един час, всъщност обаче той винаги най-обича да е сам и докато засажда или реже цветя, е потънал в мислите си. Това бе всякога, така, откакто навремето се отказа от длъжността си. Но тогава почти винаги прекарвахме вечерите заедно, четяхме си на глас един на друг или той ми диктуваше своите писма, често музицирахме или играехме шах. Сега всичко това постепенно престана, виждаш ли, понякога той ми създава грижи. Вече всеки ден след вечеря най-често отива горе в кабинета си или в своята китайска стая, няколко пъти преседя цялата вечер в оранжерията на тъмно.

Ханс сложи ръката си върху майчината ръка.

— Следователно ти също стоиш много сама?

— Ах, това не е нищо. Алберт идва често или някои гости, пък и винаги има достатъчно какво да се върши. Мъчи ме само от време на време, когато виждам татко толкова много сам с неговите откъснати от света мисли. Защото, виждаш ли, все пак сама не мога да схвана напълно как той всякога може да живее в своята тишина. Разбира се, зная, че е учен и мислител. Но по някой път просто ми е тъжно и едва ли не злокобно как може да живее така извън света. Отглежда своите цветя, но не за да ги покаже някому или да ги подари, той и над мислите си разсъждава не за да ги сподели.

— Това не е чак толкова лошо — каза синът успокояващо, — ти знаеш, на татко му е много приятно, когато хората разглеждат неговите лехи и ги хвалят. Той е тъкмо човек на изкуството или поет. Заради това, което занимава мислите му, забравя всичко. Мога добре да го схвана, но, естествено, да разбере и теб. Ние вече искаме от време на време отново да го разведрим. Също и теб, мамо, изобщо сега ще остана у дома при тебе безкрайно дълго. При вас е толкова добре и хубаво, че аз съвсем не мога да повярвам, че и тук има грижи и

трудности. Знаеш ли, когато тази вечер идвах от гарата пеш насам през нивите и покрай дъбовете и гробището, и щом отдалеч видях нашия бряст и покрива, а после оградата, стълбището и къщната врата и как къщи отново се долавяше старият хладен дъх, а Лиза дойде и съобщи, че уважаемата госпожа е излязла, мили Боже, аз едва не прегърнах коректното старо момиче от радост и вълнение. И тогава се промъкнах до татко в градината при магнолиите, а люляковите храсти до верандата погалиха косите ми и чешмата звучеше така по старому и приятно, хубаво, всичко, месеците и годините продължаваха вярно да се стичат в своя стар басейн, и татко стоеше до стълбището, където има изглед, подаде ми ръка и започна да говори за магнолията, сякаш аз никога не бях се отдалечавал от къщи. Едва в този момент отново толкова правилно знаех колко красиво е всичко това и че никой на този свят няма по-красива родина. А татко бърбеше с мен и нямаше никакви въпроси и спомени. Аз просто отново бях при него и слушах как той от своя тих, благороден свят говори, знаех още: после ще дойде мама и тогава ще са положени грижи за въпросите и затрудненията и за всичко временно! Просто съвсем не мога да ти кажа колко радостен бях!

Сега майката се усмихна тихо, светлосивите ѝ очи засияха топло, а упоритата ѝ уста се смекчи в усмивка, мека и ласкава, тя изглеждаше, че прилича на сина си, сякаш е по-стара сестра.

— Вече бих искал да се насладя на още нещо — извика Ханс весел. — Ако сега бъдеш така мила и затвориш едното си око, аз бързо ще отида до килера с продуктите и ще си взема още едно парче от хубавия сладкиш. Мога ли?

Тя затвори едното си око и незабележимо кимна със същия жест, с който в детството му бе удовлетворявала подобни желания. А той изтича до кухнята, запали свещ и се върна с една малка чинийка.

— За благодарност искам да ти разкажа също нещо хубаво — изрече Ханс, докато ядеше. — А именно, нямам желание да лежа на ваш гръб, а да бъда прилежен. Имам предвид една хубава работа.

— Да строиш нещо ли? Да, имаш ли вече поръчка?

— Още не, ала може би ще имам една. Предстои конкурс, който още не е обявен. Издадох ми това, знаеш ли, и то е добър знак. Ще бъде за банкова сграда в един швейцарски град.

— Тогава ти желая щастие, Ханс.

— Да, ала най-доброто е, че може да се направи нещо действително изискано, тъкмо преди два дни аз набързо се отбих там, за да видя дали изобщо трябва да участвам. Сега си представи малка, тиха странична улица, изключително стари, изискани къщи, в скромен благороден барок и една хубава градина помежду им, съвсем очароваща. Градината, разбира се, ще се махне, защото там трябва да се издигне сградата. Човек не може да си представи нищо по-хубаво. Това е нещо по-различно, отколкото в някаква градска улица да построиш още една обикновена сграда в повече.

— Фамозно е Ханс, но, естествено, не е лесно.

— И все пак е лесно. То е съвсем лесно. Трябва да бъде банка, а не търговска къща. Тя следва да се вмести съвсем фино и почтено между красивите стари сгради, вероятно ще трябва ние да не строим нищо по-високо от съседните постройки, във всеки случай не много. Аз ще дам сградата малко по-навътре зад тясна леха с растения и тогава фасадата съвсем малко, само една идея извита дългообразно...

Ханс извади един бележник, почна да рисува усърдно. Майката седеше приведена и отново се чувстваше съвсем свързана с любимото си дете. Нямахше повече грижи, в света нямаше несъзвучия. Ханс беше тук, вървеше му, беше щастлив.

— Колко хубаво, момчето ми! Виж, често мислено съм си рисувала това, мига, в който ти за пръв път ще започнеш някаква красива постройка. Но не ти ли пречи, че ще трябва толкова много да внимаваш за съседските къщи?

— Ах, то е направо чудесно. Такъв един уверен, бюргерски, съвсем не театрален барок, това е нещо много ценно. Този вид модерно строителство, което иска да бъде само истински оригинално, на мен ми е неизразимо противен. Аз често си мисля, ако всички къщи и улици са хубави и спокойни и биха искали да изглеждат благородни, тогава би следвало и всички да са приветливи и любезни. Ако обаче тогава всяка малка дързост от страна на архитекта трябва да изглежда така, като че ли той би бил Микеланджело и би трябвало да усеща нова ера, когато една нова къща, почти без прозорци и при това почти изцяло е изградена от стъкло, когато ако камък, дърво, желязо, керамика и мозайка и всичко е разбъркано едно през друго, някой иска да подтикне другите просто с истински бърз триумф, тогава светът няма да бъде в ред. Между приятели ние наричаме това концертна

архитектура. Аз, разбира се, не зная докъде ще стигна, колко ще напредна в професията на строител архитект и дали ще ми се удаде да го направя така, както желая. Ако обаче някога при строеж имам хрумвания и искам да бъда оригинален, тогава те не бива да бъдат оригиналности, които отдалеч бият на очи. На света нищо не е толкова противно и неприятно от натрапващите се архитектури. — Той видя как майка му се усмихваше на неговото усърдие и усмихнат, замълча.

— Следователно ще направя моята барокова сграда толкова добре, колкото мога и тя няма да бъде грозна, това мога да обещавам. Вярвам, че дори татко ще бъде съгласен, ако първо са готови чертежите. А той положително е най-строгийт съдник, когото бих могъл да си потърся. Само с работата ще трябва още да изчакам, докато бъдат оповестени условията; иначе в края на краищата ще започна нещо, от каквото хората от банката не се нуждаят и тогава бих провалил напразно хубавата първа радост от творчеството. И тъй, първо ще си дам една малка ваканция! Искам още веднъж да бъда при вас у дома, както в годините на детството, с тебе и татко, без посещения и покани и не желая да правя нищо, освен да почувствам колко е хубаво тук.

Големият часовник удари десет и госпожа Неандер, както синът ѝ хиляди пъти бе я виждал да го прави, прибра ръкоделието си, сложи очилата в кожената калъфка, отвори високите вратички на шкафа и огледа дали в коридора на перваза на камината свещниците са приготвени. После помоли Ханс да види заключена ли е къщната врата и му пожела лека нощ.

— Само си легни — предупреди тя, — в стаята си ще намериш всичко приготвено. Ние все още държим на старото домакинство с лампите и свещите, баща ти не желае електричество в къщата.

Тя запали два свещника — простия месингов за себе си и сребърния празничен с три дебели свещи за Ханс, и изгаси лампата. Ханс не би искал още да ляга да спи. Весел той почна да се изкачва нагоре по витата каменна стълба, тук или там виждаше в светлината на свещите познатите мили предмети да го поздравяват, искрейки: рамки на картини и високи вази, блестящи брави на врати и калаени съдове на високите лавици по стените. В неговата стая ухаеха теменужки, зад отворения прозорец черни стърчаха клоните на бряста. Той остави свещника на масата до неразопакования куфар и тръгна бавно насам и

натам през стаята, в която бе прекарал толкова много момчешки години. Младежки години. Бе преживял студентски ваканции, когато всичко изглеждаше родно и по стария ред. Лавици с книги и глинени модели, сбирки с пеперуди и пневматични пушки, чанти и фотографии от пътешествия през ученическите му години, бюстовете на Гьоте и мъртвешката маска на Бетовен, шкафът с нотите и китарата.

Внимателно той се вгледа в пронизания от топлина здрач наоколо. О, колко е прав татко, че не желае електрическо осветление в тази къща! Всичко най-нежно на този час би изчезнало без преминаването през мрака на коридора и стълбището, без капризната игра на малките блестящи свещи по метал или стъкло, без топлата светлина на трите свещи от високия свещник.

Хрумна му колко сроден в това отношение е със своя баща в любовта към нежната кожа и повърхностите на нещата, в усета към магическото на всичко видимо, на светлината на багрите. Как месинговите обковки на куфара отразяват светлината, как приведената сянка на високата печка пробягва по стената, това бе за него мило и вълшебно, отразяваше му се добре, вълнуваше го и му внушаваше мисли. Нещо повече, не мисли, а събуждаше едно прелестно пълнозвучно чувство за жизнеността на света, за тихия, упорит собствен живот на нещата, едно добро разсъдъчно и нежно чувство, без което той не би могъл да живее. Това беше присъщо на баща му повече, отколкото на другите хора, които той познаваше, това при случай да се чувстваш унесен в безкористно съзерцаване, едно предчувствие, че всички вещи са живи, междуременно съзнателността на човешкия живот често изглежда като несправедливост, суровост, дори вина. Една не толкова греховна вина, да се изкупи само за мигове чрез засилваща се любов към вещите, чрез някакво бегло, бързо отминаващо усещане за самотност и преходност. Една стъпка върху терасата до неговия прозорец го сепна. Ханс изтича. Там беше баща му, излязъл от кабинета си, стоеше, поемайки дъх, в бледата нощ между още голите вейки на глициниите по перилата на балкона и с вдигнато нагоре лице гледаше тъмните клони на бряста. Ханс не искаше да го смуцава. Той знаеше, че баща му идва от самотата на своите мисли и търсеше според привычките си в края на деня още една гледка, едно вдъхване на аромат, един тон, малко

невинна природа, за да утоли сетивата си и да вземе това в съня и сънищата.

И все пак го притесни и един нощен отзвук от разговорите с майка му и един прииждащ ужас към стария спокоен мъж, и той излезе, както в някогашните времена, през прозореца, при него.

— Хубава вечер, татко — извика той внимателно.

Старият се обърна.

— Хубава вечер, момчето ми. Доволен ли си?

Ханс пое неговата суха, още странно силна ръка.

— Ти си твърде много сам, татко.

Старият мъж поклати глава и се усмихна.

— Заблуждаваш се Ханс. Аз не съм сам. Така е единствено през младостта.

— Но мама положително понякога те чака, мисля си аз, примерно вечер.

— Смяташ ли? Хубаво е, че ми напомняш.

Неандер пусна ръката на сина си и направи няколко крачки, спря се, върна се и каза:

— В младостта, Ханс, човек е много сам и се долавя, че да бъдеш сам, не е хубаво. Затова човек търси приятели и се влюбва, открива семейството и отечеството. Това е много добро, така процъфтява светът. Но когато си достатъчно остарял, то вече не удовлетворява душата. Тогава приятелството и любовта, и отечеството също отново са само една черупка, която ни отделя от другите, разделя ни от цялото. А цялото е Бог. Никога ли не си чел китайски разкази?

— Мисля, че не. Не. Защо?

— Все едно. В китайските истории винаги се явява един и същ човек в различни фигури. Като младеж той принадлежи на родителите си, изучава професия. Като мъж се оженва и се грижи за своето семейство, извън това се научава да обича отечеството и при всичко да мисли за прадедите и за поколението на наследниците. Той бива деен и полезен, помага за ръководството на държавата. Едва на края обаче, в последната зрялост, открива, че всичко това е още самота и себелюбие. Тогава в някоя нощ напуска своята колиба и нивата си, своята жена и поданиците си, длъжността и книгите си и изчезва. Времето му е дошло. Отива в планината, за да живее от росата и цветята, и да свали

от себе си всичко, което още е черупка. Тогава преминава към безсмъртните.

Неандер отново направи няколко спокойни крачки нагоре и надолу. В нощта белите му коси проблясваха бледо. Тогава още веднъж подаде ръка на Ханс.

— Спи спокойно, Ханс. Някога ще изпиташ радост от тези китайски истории, в тях има добри неща. Те и старият Гьоте, съвсем старият Гьоте, сега са ми най-скъпи от всички книги. Но за това имаш още време, още много време. Ти едва си преминал Вертер, ти още си в „Години на учение“.

С тези думи той излезе, от вратата към кабинета, която отвори, проникна поток светлина и обля фигурата му. Веднага след това стана тъмно и Ханс чу, че баща му отива в спалнята си.

ТРЕТА ЧАСТ

След тихите сиви дни с хладен дъждовен ромон се появи южен вятър и влажно небе, с ярки гонещи се облаци; между гневно преплетените облаци сенки, черни като сажди, и бяла пробуждаща слънчева светлина се простираха нежни острови от изпълнена с копнеж пролетна синева. Във влажната черна пръст в неподвижни редици и кръгове стояха плътни и ярки червените напети лалета.

Ханс беше в оранжерията при баща си, през многото полуотворени стъкла нахлуваше влажен хладен въздух, само пристройката за чуждоземните растения стоеше още здраво затворена. Градинарят смесваше пръст от различни сандъчета през едно сито и пълнеше малки саксии, а старият Неандер във всяка засаждаше с леко притискане на пръстите малко младо растение летните цветя за прозорците, парапета на балкона и терасата. През полегатите прозорчета на покрива играеше неспокойната светлина на ветровития ден с трескаво бързи облачни сенки.

— Аз все още не преставам да мисля за онова — каза Ханс, — което ти неотдавна вечерта ми разказа за старите китайци.

Неандер не отговори. Грижливо и здраво притисна тъмната пръст около корените на едно растение.

— Ти наистина ли вярваш, че тогава те са живели от листата на цветя?

Бащата посегна към ново растение.

— Не зная — каза той, — смятам, че това не е важно. Но аз мога и да се заблуждавам. Не съм китаец, не съм стигнал толкова далеч, колкото са оттеглилите се в планините и тръгналите към безсмъртните. На нас навярно ни е по-трудно и за безсмъртните знаем толкова малко, все едно нищо. Нашето време е друго. За съжаление ние нямаме богове и някога ще загинем. Ние обаче сме изучавали много природата и проличава, че светът все пак не е станал по-беден. Божества нямаме, но притежаваме няколко такива тайни като рентгеновите лъчи. Така неочаквано в познатия свят се прокъсва една дупка и се вижда, че

всичко е още много по-чудно, отколкото известните ни митологии. Не сме станали по-бедни, не, тъкмо обратното, някак по-бързо сме забогатели, а за това ни липсва главното. Той вдигна малката саксия и провери дали растението стои изправено.

— И какво все пак би било главното? — попита Ханс колебливо.

— Най-простото — каза баща му кратко и определено. После игриво добави:

— В Новия завет е разказан един случай.

Една сянка падна и през най-близкия отворен прозорец надникна красиво женско лице с кафяви очи.

— Че това е Ханс — извика Бети приветливо. — Ти си искал да ни посетиш вчера, когато бяхме излезли на разходка. Помози Бог, Ханс. Помози Бог, татко. — Тя влезе вътре леко приведена между протегнатите вейки на висящите растения и подаде ръка на двамата. — На Алберт му стана много мъчно, затова тази вечер ще дойдем тук.

Ханс оглеждаше Бети с любопитство, която в светлокафява рокля стоеше слабичка на влажната дъска за минаване. Отново му направи впечатление нейната черна коса стегнато сресана от тила нагоре. Той си спомни, че по прочутите вестници от Утамаро и други японски майстори познавачите особено възхваляват правилния финес на нагласата на косата, той самият притежаваше един такъв вестник и с мълчаливо задоволство установи същото съвършенство у Бети.

— Но аз ти преча, татко — каза тя бързо, — веднага ще си тръгна.

— Тогава вземи със себе си и Ханс — извика Неандер, — той ми говори твърде много. Тук аз трябва и да работя.

— Позволи ни да останем още един момент — помоли Ханс. — Толкова е хубаво как малките изправени растения стоят едно до друго в саксийките си. Погледни само, Бети.

И те останаха още известно време, докато бащата продължи своята деликатна работа, и наблюдаваха неговите обиграни вещи пръсти да изваждат от купищата разсад в една кутия малки растения, всяко да отделят изведнъж от другите и как те с израз на плахост и удивление стоят на новите си места.

— Те като че ли се страхуват — каза Бети.

Старият кимна — и те се страхуват също.

Тогава Бети тръгна напред, по влажната дъска, закопчавайки жакета си.

— Как си, мила снахичке? — попита Ханс, когато вече бяха навън.

Тя не пое лекия тон.

— Благодаря, добре — отвърна Бети сериозно. — Радвам се, че те срещнах. Бих искала да ти кажа нещо.

В момента той забеляза, че тя леко поруменява, а в очите и в ноздрите ѝ долови странен израз, който познаваше от по-рано и съвсем не можеше да търпи. Той приличаше на високомерие и все пак потискаше, както сега Ханс почувства по-ясно отпреди единствено напрежението, с което Бети се преборваше със собствената си стеснителност. Без да говори, Ханс я погледна подканващо и окуражително в очите, с доверие, каквото никога не бе проявявал към нея. За пръв път стеснителността ѝ за него не беше пречка, а приятна и вълнуваща с детско очарование.

И както той веднага долови, тя почувства без нещо друго — от погледа и държанието му — неговата приветливост, добрата му воля и в същия момент, че двете си приличаха, бяха сродни помежду си и едно към друго предопределени за разбиране и помощ. От нея отстъпи страхливата стеснителност, от него отпадна лошата привичка да я третира момчешки и малко присмехулно.

Вместо да продължи да върви към къщата, Бети сви по алеята с плодни дървета срещу горичката, в чиято покрайнина храстите вече проблясваха светлозелени.

— Това е заради Алберт — започна тя отново с по-свободен глас, — аз няма да те моля по-често от преди да бъдеш с него. Ти обаче знаеш — той е своенравен и чувствителен, а може би това е най-доброто у него, което сам винаги скрива и премълчава. Нека говоря открито! Алберт е по-труден от теб, не толкова открит, по-малко весел и онова, което е станал, му е струвало усилия. На теб всичко ти беше по-лесно, още в училище. Може би Алберт не е страдал от това, но все пак го е усещал и сериозно го мъчи, че вече няма към татко толкова свободно и доверчиво отношение.

Ханс кимна и замълча. Той чувстваше, че тя желае да каже още нещо друго. В горичката Бети се спря.

— Не зная, Ханс, дали ти намираш правилно, че говоря за това. Пък и то не е ново. Но не бива да смяташ, че аз искам да прехвърля вината другиму. Ако някой има вина за това, тогава съм само аз.

— Ти? — извика Ханс учуден.

— Да. Би било моя задача да направя живота на Алберт по-весел и по-лек. Вместо това аз самата съм спъвана от нещо и несръчна. Той би следвало да има около себе си някого, който възприема всичко по-леко, не придирва особено и гледа снизходително. Зная колко много желаше да има деца, това разочарование също го потиска. Алберт не е такъв, какъвто сега често изглежда, той носи в себе си много и от татко, ала разсъжденията и мъките винаги са вземали превес.

„Алберт трябва да се радва, че има тебе!“ — искаше да извика Ханс, но чувстваше колко глупаво ще звучи. И каза само: — Ти се грижиш толкова добре за него.

Тя не би желала да чуе тъкмо това. С привичен жест Бети вдигна високо глава, в знак на отхвърляне изтегли веждите си нависоко.

„Какво бих могъл да направя аз?“ — мислеше Ханс смутен.

Бети веднага отново отпусна глава.

— Аз, не зная. Ти трябваше да си наясно по това. — И след пауза: — За да можеш да ми помогнеш.

При тези думи Ханс имаше усещането, че малка детска ръка доверчиво се мушва в неговата. Той се усмихна весело и каза, без да се замисля:

— Точно така, Бети. Естествено, искам да ти помогна.

Придружавана от Ханс тя пое по полския път. Той вървя с нея до края на града, където спираше трамвая. Двамата се ръкуваха бегло, но почувстваха това като преживяване. Бяха станали приятели.

Вечерта Бети дойде с Алберт, те седяха на масата, Ханс срещуположно на брат си, когото наблюдаваше с ново съучастие. Алберт, малко прехвърлил тридесетте, вече нямаше нищо младежко във външността си. Той носеше в бръчките на челото и във вече леко прошарените коси по слепоочията си следите на нервна слабост и на една за неговата натура не лека длъжност. Днес обаче бе в добро настроение, разговорлив и поносимо весел. Отново той наблюдаваше брат си и старата му привичка — седеше на стола притеснен, неудобно и постоянно променяше позата си. Откри още веднага при първата словесна престрелка с леко неудоволствие отново жестовете, с които

Алберт, при всеки неочакван за него нелюбим обрат на разговора, докосваше слепоочието си с дланта на лявата ръка, сякаш за да се успокои от някаква надигаща се болка. Този беше жестът, преди всичко, с който Ханс в годините на момчешка чувствителност бе отблъснат заради него, неразбираемият по-стар брат навремето му бе ставал напълно противен. Следователно докосването до слепоочията изглеждаше така, като че ли Алберт се оплакваше от несправедлива атака към спокойствието му и държеше отговорен за болезненото си чувство нападателя. Ханс гледаше на това с усмивка, но у него още бе останал един привкус от някогашното отблъскване. Впрочем той отново внимателно наблюдаваше биещото на очи лице на Алберт, което бе взело своеобразни черти от двамата родители и ги бе подчертало, а именно: при него в усмивката се появяваше лек присмехулен, почти неприятен скептицизъм, който у баща им изразяваше най-мила духовност, носът на Алберт беше от баща им, и ухото, само при него богатото оформяне на ноздрите се повишаваше до неспокойна и болезнена чувствителност. Светлосините очи, по форма и цвят точно като майчините, живееха чужди в това лице, но все пак бяха най-хубавото в него. Колкото по-малко Ханс можеше да си представи своя брат като приятел, толкова повече го гледаше, мислейки за него, толкова по-силно му въздействаха родителските черти в братското лице, толкова по-магическа му изглеждаше тайната на кръвта, която го свързваше с Алберт.

След вечерята Ханс покани братовата си жена да изпее нещо. Неандер едва бе чул молбата, когато усърдно я подкрепи. На него Бети не отказваше никое желание.

— С удоволствие — каза тя. — Какво бихте искали да чуете, татко? — Тя знаеше, че Неандер жадуваше за музика само тогава, когато изпитваше желание да чуе отново съвсем определено парче.

— Ако вие сте съгласни — каза старият любезно, — моля за арията на Хендел, която ти пъх веднъж през зимата: „*Quel fiore, che ride.*“

— Тук ги няма нотите — отвърна Бети колебливо, — ще опитам по памет и ще си съпровождам сама. Но онова, което ще чуете, ще бъде само откъс. То е дует за два сопрана и всъщност ще е варварство, ако го изпея така, както за себе си самата бих комбинирала от двугласната част.

— Моля, само пей — извика Алберт.

Тя седна на пианото, малък старомоден роял, и тихо потърси акомпанимент. Тогава погледна към стария, после със сведени очи пред себе си запя с лек, ясен девичи глас чисто и коректно песента за цветето, което се усмихва в ранната утрин и живее само до вечерта.

— Колко красиво! — каза Ханс след пауза. — И само неща, които никой човек не знае. Къде си открила това?

— Беше по време на едно пътуване. Бях в Берн и разхождайки се привечер стигнах пред стария Мюнстер, видях хора да влизат вътре и узнах, че ще има органов концерт. Тогава чух песента от две певици, изпълнявана при акомпанимент на орган. Желаш ли да чуеш още нещо, татко?

— Благодаря дете, мисля, че е достатъчно. Ти трябва да имаш търпение с един стар мъж, който не може да понесе твърде много музика. Впрочем мога ли да кажа, че при повторното слушане на песента малко ме разочарова? То е както с нейния текст, повече хубав, отколкото оригинален.

— Ти си жесток — извика Ханс живо. — Не може всяка малка хубава песен още да бъде и откровение.

Неандер остави светлите си сини очи да блестят.

— Момче, в случая вероятно имаш право. Но е съвсем странно как изкуството с годините може за някого да стане излишно. Хиляди композиции, картини, поеми, без които в предишните времена не можех да си представя живота, сега са ми станали толкова безразлични. Виждам се, че ще стигна до това, една-единствена книга и една-единствена музикална пиеса да бъдат достатъчни да задоволяват моята потребност от изкуство.

— Бих искал да познавам това — каза Алберт критично.

— Книгата предпочитам да не назова — продължи старият несмутен, — но музикалната творба вече зная. — Алберт го погледна въпросително, а и другите го гледаха с очакване. — Тя е „Actus tragicus“ от Бах. Освен нея няма никаква друга музика. Но, разбира се, докато изричам това, вече ми хрумва и един друг връх — „Ave verum corpus“ от Моцарт. Отвъд тези няма друга музика.

— Все пак намирам това несправедливо — каза Ханс замислен. — Ти би могъл в края на краищата да назовеш точно толкова добре

арията на Херувима „Voi che sapete“ или двадесет други пиеси от същото равнище.

Неандер поглади бялата си брада, а приветливият му поглед се устреми към Бети над нейната блестящо черна, високо вдигната коса, отвъд към безценното.

— Признавам — кимна той бавно. — Беше сантиментално от моя страна. Винаги отново човек се вкопчва в нещо, което му е станало свидно, и смята, че това е вярност, а то е просто леност. Естествено, може да се мине без „Actus tragicus“ и без Моцарт, и без всичко това. Изобщо може да се мине и без изкуство. То е една фина и чувствителна кожа между нас и сърцето на света и естествено е по-добре да имаме тази тънка кожа, отколкото някаква броня — обаче, за да навлезем изцяло в сърцето на света, в последна сметка ни е потребно да пробием и тази най-нежна кожа. — Той се усмихна със своите някак виждащи надалеч очи...

Тук ръкописът свършва.

1914

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.